

УДК 332.024.3

Д. С. Богданов,
аспірант, Миколаївський національний аграрний університет

ЗАВДАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

D. Bohdanov,
Postgraduate student, Mykolayiv National Agrarian University

THE OBJECTIVES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES

У статті визначено основні завдання, досліджено функції та обґрунтовано чинники впливу на функціонування та сталий розвиток сільських територій. Обґрунтовано методологічні і прикладні засади сталого розвитку сільських територій.

Найважливішим аспектом залишається підвищення життєвих стандартів, що включають як підвищення рівня доходів на селі, так і поліпшення культурно-оздоровчих послуг, пристосування сільського стилю життя до сучасних вимог цивілізації. Виявлено перспективні напрями подальших досліджень соціально-економічного розвитку на селі.

The article outlines basic tasks and functions reasonably investigated the factors that influenced the operation and sustainable development of rural areas. Were identified methodological and applied principles of sustainable rural development.

The most important aspect is to improve living standards, including raising the level of rural incomes and improvement of cultural and recreational services fit rural lifestyle to the modern requirements of civilisation. Promising areas were revealed for further research of socio-economic development in rural areas.

Ключові слова: сільська територія, сільський розвиток, сталий розвиток, рівень життя, функції і фактори.

Key words: rural territory, rural development, sustainable development, the standard of living, function and factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин сільські території слід розглядати як складні природно-господарські територіальні системи, розвиток яких визначається, головним чином, ступенем зрілості внутрішньо-системних інтеграційних зв'язків природної, економічної, соціальної середовищ та органів управління. Для них характерні прояви таких специфічних якостей: цілісність (єдність цілей, функцій і структури), автономність (прагнення до кращої впорядкованості), відносна стійкість (збереження і розвиток внутрішньої структури), двомірність управління (виділення загальних регіональних пріоритетів, диференціація економічних нормативів держави та економічних інтересів суб'єктів аграрного господарювання, місцевих ініціатив сільського населення). Необхідність обґрунтування теоретичних засад сталого розвитку сільських територій зумовлюють актуальність теми, що розглядається.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

В останні роки з боку багатьох вчених посилюється увага до наукового забезпечення гармоній-

ного та сталого розвитку сільських територій. Проблема соціально-економічного розвитку сільських територій присвятили свої праці Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, М.Й. Малік, А.М. Мельник, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Основною метою цієї статті є обґрунтування завдань, функцій та чинників впливу на функціонування та розвиток сільських територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Сільські території є джерелом багатьох благ: продовольства та сільськогосподарської сировини, природних ресурсів, місцем проживання населення, реакційним об'єктом.

Природний, демографічний, економічний та історико-культурний потенціал сільських територій, раціональне та ефективно використання яких здатне забезпечити стійкий багатогалузевий розвиток, повну зайнятість, високий рівень та якість життя сільського населення складають основу конкурентного потенціалу економіки України.

Підвищення ролі сільських територій в здійсненні стратегічних соціально-економічних перетворень вимагає застосування комплексного інтегрального підходу до розвитку села як соціально-територіальної підсистеми суспільства, що виконує ряд найважливіших народногосподарських функцій, в тому числі

виробничу, демографічну, соціально-культурну, екологічну, рекреаційну.

Сталий розвиток сільських територій — це процес якісних змін, спрямованих на стабільне соціально-економічне зростання сільських територій, підвищення ефективності сільської економіки, рівня зайнятості та якості життя сільського населення на основі реалізації комплексу економічних, соціальних і екологічних заходів державного та місцевого рівня.

Серед ключових чинників сталого розвитку сільських територій одне із провідних місць займає гармонізація соціальних, економічних та екологічних складових відповідно до інституціонального середовища [3, с. 51].

Функції сільських територій різноманітні та полягають у такому:

- виробнича функція — задоволення потреб суспільства в продовольстві та сировині, продукції для різних галузей та видів господарської діяльності;

- соціально-демографічна функція — відтворення сільського населення, забезпечення сільського господарства та інших галузей економіки трудовими ресурсами, значним людським капіталом;

- культурна та етнічна функція — зберігання самобутньої національної культури, народних традицій, звичаїв, обрядів, фольклору, досвіду ведення сільського господарства та освоєння природних ресурсів, охорона пам'яток природи, історії та культури, розташованих на сільських територіях;

- екологічна функція — підтримання екологічної рівноваги в аграрних регіонах та на всій території країни, утримання заповідників, заказників, національних парків та ін.;

- рекреаційна функція — створення умов для відновлення здоров'я і відпочинку міського та сільського населення;

- функція соціального контролю над територією — сприяння сільського населення державним органам у забезпеченні громадського порядку та безпеки в поселеннях й територіях. [7, с. 344; 8, с. 86].

Основними чинниками формування та функціонування сільських територій є: регіональні (ресурсні, чинники місця розміщення, умови розвитку; функціональна сумісність різних видів діяльності на певній території); управлінські, що включають рішення та обґрунтування щодо стратегій розвитку сільських територій; самоорганізації; невизначеності. При цьому сільські території мають певні обмеження (імперативи) ефективного розвитку та функціонування: недосконале законодавство, недостатня державна підтримка, у т.ч. фінансова та інвестиційна; слабе інформаційне забезпечення та соціальна захищеність селян.

Основними завданнями сталого розвитку сільських територій є:

- створення на сільських територіях господарських систем, що саморозвиваються на підставі формування економічного обороту місцевих ресурсів в результаті розвитку конкурентоспроможного та екологічно гармонійного сільського господарства, диверсифікації сільськогосподарського виробництва, підвищення економічної активності населення, від-

родження традиційних та розвиток нових виробництв, розвиток сучасної виробничої та інформаційної інфраструктури, розвиток місцевої промисловості з переробки сільськогосподарської сировини, всебічний розвиток кооперації у виробничій, збутовій, фінансовій та інших сферах, зміцнення ринкового простору та відповідних виробничо-збутових зв'язків;

- розвиток місцевого самоврядування для формування соціально-організованого та відповідального громадянського суспільства на селі;

- підвищення привабливості проживання населення на сільських територіях;

- підвищення конкурентоспроможності сільських територій. Сталий розвиток будь-якої території визначається сукупністю соціально-економічних і природно-екологічних чинників [5, с. 19].

Основною визначення цих чинників є методологія системного аналізу, що дозволяє їх розкрити та виявити всі взаємозв'язки між ними. Тільки після цього, представляється можливою розробка стратегії вирішення проблем сталого розвитку будь-якої конкретної сільської території.

У загальному розумінні всі чинники, що визначають умови та потенційні можливості розвитку сільських територій, можна розділити на чотири наступних групи:

- чинники виробничо-економічного розвитку, пов'язані з рівнем розвитку сільськогосподарського виробництва та його станом в умовах ринку, розвитком інших видів виробництва та сфери послуг, особливо постачання виробництва та торгівлі виробленою продукцією (регіональний маркетинг) та ін.;

- чинники соціально-економічного розвитку, пов'язані з сільським населенням, його культурою та способом розселення, рівнем зайнятості сільських жителів та їх доходів, їх соціальним забезпеченням, забезпеченням умов проживання та інфраструктурною сферою;

- чинники збереження природного, культурної та духовної спадщини, пов'язані з об'єктами природи (земельними, водними та іншими природними ресурсами), багато в чому визначають можливості та економічну цінність території, а також усім іншим, що становить історію країни та представляють інтерес, як для сьогодення, так і наступних поколінь;

- чинники інституційних перетворень, пов'язані з відносинами володіння, розпорядження та користування земельними, водними ресурсами, об'єктами виробництва, інфраструктури та іншими, які беруть участь у системі багатофункціонального розвитку сільських територій, пов'язані з організацією влади і управління на місцях, в регіонах та країні в цілому.

Забезпечення сталого розвитку сільських територій є комплексною проблемою та можливе за умови: макроекономічної стабільності та збільшення валового внутрішнього продукту; забезпечення економічного зростання в сільському господарстві; розвитку несільськогосподарської зайнятості в сільській місцевості; досягнення на селі соціально рівних з містом умов отримання доходів та громадських благ; поліпшення доступу для господарюючих суб'єктів, які

ведуть підприємницьку діяльність на селі, до ринків матеріально-технічних, кредитних, інформаційних, інших ресурсів; формування на селі інститутів громадянського суспільства, що забезпечують захист економічних та соціальних інтересів різних груп сільського населення; реалізація програм щодо покращення екологічної ситуації на сільських територіях.

Аналіз досвіду реалізованих проектів сталого розвитку сільських територій в розвинутих європейських країнах дозволяє в них виділити основні акценти:

— комплексність — у проектах розвитку розглянуті всі можливі види господарської діяльності, заняття якими може підвищити доходи сільського населення. Кожна пропозиція зі збільшення зайнятості та доходів, всебічно обґрунтовано з правової, економічної та соціальної точок зору. Вирішення проблеми зайнятості та підвищення доходів узгоджено з вирішенням інших регіональних проблем та розвитком сільської території в цілому;

— відкритість — при розробці заходів проектів використовують методи інтерактивного (з участю населення) планування; досягнуті результати та проблеми всебічно висвітлюються в місцевих засобах масової інформації, обговорюються на сільських зборах, зустрічах з населенням; за підсумками цих обговорень в проектах необхідно вносити відповідні коригування;

— широка участь населення — у процесі розробки і реалізації проектів в максимальній мірі використовуються знання, досвід та уявлення населення про найбільш ефективні шляхи забезпечення зайнятості та доходів, враховуються особливості економічної й соціальної поведінки різних соціальних груп населення, забезпечується узгодження їх інтересів та намірів, спільні зусилля консолідується шляхом кооперації, розвитку місцевого самоврядування та діяльності громадських організацій;

— опора на місцеві ресурси — досягнення цілей сталого розвитку сільських територій забезпечується, насамперед, за рахунок мобілізації місцевих фінансових, матеріально-технічних, соціальних та природних ресурсів, що і має першорядне значення для створення стійких механізмів забезпечення зайнятості та доходів. Але це не виключає використання зовнішніх джерел ресурсного забезпечення розвитку сіл.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Сталий розвиток сільських територій, вирішення соціальних проблем сільського населення є одним з основних умов безконфліктного, демократичного розвитку суспільства, його економічного та соціального благополуччя й тому має стати пріоритетним напрямом розвитку держави.

Література:

1. Інститут сільського розвитку [Електронний ресурс] / Інститут сільського розвитку, 2017. — Режим доступу: <http://icp.org.ua/>

2. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80>

3. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М.Й. Малік // Економіка АПК. — 2014. — № 5. — С. 51—55.

4. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І. Прокопа // Економіка України. — 2007. — № 6 (547). — С. 50—59.

5. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. VII річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. — К., 2005. — 19 с.

6. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2012. — № 3 (125). — С. 3—10.

7. Павлов О.І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель: монографія / О.І. Павлов. — Одеса: Астропринт, 2009. — 344 с.

8. Петриков А.В. Устойчивость сельского развития / А.В. Петриков // Экономист. — 2006. — № 7. — С. 86—93.

References:

1. Institute for Rural Development (2017), available at: <http://icp.org.ua/> (Accessed 15 March 2017).

2. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "The concept of the State Target Program of sustainable rural development for the period until 2020", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16025> (Accessed 15 March 2017).

3. Malik, M.J. (2014), "To the question of sustainable development of rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 51—55.

4. Prokopa, I. (2007), "Rural areas in Ukraine: research and development regulation", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6 (547), pp. 50—59.

5. Sabluk, P.T. (2005), "Development of rural areas in the context of the economic stability of the state", *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku ukrains'koho sela i sil's'kykh terytorij* [Socio-economic problems of development of Ukrainian villages and rural areas], *Materialy VII richnykh zboriv vseukrains'koho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv* [Materials VII Congress of the annual meeting of scientists agricultural economists], Kyiv, Ukraine.

6. Yurchyshyn, V.V. (2012), "Rural areas as system-factors of development the agrarian sector", *Ekonomika APK*, vol. 3 (125), pp. 3—10.

7. Pavlov, O.I. (2009), *Sil's'ki terytorii Ukrainy: funktsional'no-upravlins'ka model'* [Rural areas in Ukraine: functional and management model], Astroprynt, Odessa, Ukraine.

8. Petrikov, A.V. (2006), "Sustainability of rural development", *Jekonomist*, vol. 7, pp. 86—93.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2017 р.